

Vermaatschappelijking van zorg

Een positieve keuze ...? Tussen droom en daad ...

UCLL 7 maart 2017

Wie ben ik?

Mario Vanhaeren, directeur Oostrem vzw

- 35 jaar actief in de gehandicaptenzorg
- in uiteenlopende functies

Wie ben ik nog

- Jarenlang vrijwillig actief in de Bijzondere Jeugdzorg, als voorzitter van dagcentrum De Trommel, nadien fusie COMBO
- Lid van de Raad van Bestuur Hejmen, tehuis werkenden – Beschermd Wonen – DIO
- Voorzitter KH Volharding Kessel-Lo, ondervoorzitter deelraad amateurkunsten, lid van de Cultuurkoepel en van de adviescommissie Cultuurraad Leuven
- Kritische stem in menig debat

Oostrem (1966)

Gedecentraliseerde voorziening met 4 nursingtehuizen, 2 dagcentra, dienst Begeleid Werken
MAGDA Leuven

- Locaties in Herent, Leuven, Wespelaar

In voorbereiding

- nursingtehuis (8 personen)
- Sociale woningbouw (7 studio's)

Samenwerking

- Alezi (Oostrem – Hejmen – Begeleid Wonen Leuven)
- Het Zavelhuis
- Intersectorale samenwerking met 'ONS' (Landelijke Thuiszorg – PUUR – dienstencheques)

Op het programma

- De Kracht van het engagement en Perspectief 2020 (minister Jo Vandeurzen)
- Vermaatschappelijking en het Burgerschapsmodel
- Van Vermaatschappelijking naar Vermarkting
- Pleidooi voor post-neoliberale bescherming en culturele ongehoorzaamheid
- 125 jaar Rerum Novarum

De Kracht van het engagement (Jo Vandeurzen)

1/3

- Mensen met 'beperkingen' moeten een eigen zinvolle plaats in de samenleving innemen
- Zij moeten daarbij, waar nodig, ondersteund worden
- Die ondersteuning moet zoveel mogelijk geïntegreerd in de samenleving verlopen

De Kracht van het engagement

2/3

- “De minister verwijst naar de ongelooflijke kracht van informele zorg”
- “Het sociaal kapitaal moet gemobiliseerd worden”
- “Iedereen wordt betrokken”
- “Vermaatschappelijking beperkt zich niet tot de welzijnssector”

De Kracht van het engagement

3/3

Wat is het niet?

- “Een poging van de overheid om haar verantwoordelijkheid voor toegankelijke en betaalbare zorg af te wentelen op de maatschappij”

Wat is het wel?

- Belang aan ondersteuning van mantelzorgers, aan zorg op maat en aan flexibiliteit in het aanbod

Perspectief 2020 (Gehandicaptenzorg) 1/2

Verdrag van de Rechten van de Mens

- Personen met een beperking zijn volwaardige burgers
 - die recht hebben op een volwaardige plaats in de samenleving
 - zo inclusief mogelijk (burgerschapmodel)
- Eigen regie, vraaggestuurde ondersteuning (regisseur van het eigen leven)

- Recht op ondersteuning ... voor de personen met de hoogste ondersteuningsnood (20.000 wachtenden)
- Voorzieningen worden niet langer gesubsidieerd; alle middelen worden persoonsvolgend
- Persoonsvolgende budgetten kunnen cash ingezet worden of via voucher
- Voorzieningen moeten inzetten op vraaggestuurde ondersteuning
- Voorzieningen worden maatschappelijk verantwoorde ondernemingen
 - het marktdenken doet zijn intrede: deugdelijk bestuur – effectiviteit & efficiëntie, input & output

Kracht van het engagement (Eddy Vantilt)

- De samenwerking tussen professionals en vrijwilligers geeft een boost een kwaliteit van zorg
- De therapeutische kracht van de kleine goedheid
- Professionele nederigheid

De minister verwijst naar de ongelooflijke kracht van de informele zorg

1/2

- Meer dan 600.000 mantelzorgers
- 1.800.000 mensen zetten zich in België vrijwillig in (ZOOM – KBS, 2014)
 - vooral actief in sport, cultuur, onderwijs en maatschappelijke dienstverlening
 - gezondheidszorg is ondervertegenwoordigd (3%)
 - 58% van de vrijwilligers zijn mensen met een hoger diploma

Wat is de realiteit?

2/2

- We leven in een samenleving waar het sociaal kapitaal enorm onder druk staat, maar nog meer moet aangesproken worden
 - Limieten aan informele zorg
- Vermaatschappelijking mag geen antwoord zijn op de schaarste

De meervoudigheid van vermaatschappelijking (Jan Steyaert)

- Variant 1: de overheid neemt een deel van de zorg over
- Variant 2: aversie tegen de grote instituten
- Variant 3: het normalisatie, personalisatie- en integratieprincipe
- Variant 4: de verzorgingsstaat wordt een participatiesamenleving

Vermaatschappelijking (Kwekkeboom)

- Vermaatschappelijking is synoniem voor extramuros, het buiten de muren verlenen van zorg
- Doortrekken in de gehele zorgsector en categoriale verschillen uitvlakken (GGZ – Gehandicaptenzorg – Ouderenzorg - ...)
- Andere sectoren betrekken bij het ontwikkelen van het aanbod
 - huisvestingsmaatschappijen – vervoersbedrijven – commerciële bedrijven - ...
- Vermaatschappelijking is geen zaak meer van professionals

Het 'goede' van vermaatschappelijking

- Vermaatschappelijking is een begrip met een zeer lange levensduur, waarvan de betekenis uitdijt
- Een term waarin 'maatschappij' voorkomt, verwijst meestal naar iets goed
 - Ondernemen versus maatschappelijk ondernemen
 - Verwerven van een draagvlak versus het verwerven van een maatschappelijk draagvlak

Het 'gevaar' van vermaatschappelijking

- Vermaatschappelijking is een containerbegrip begrip geworden, waaraan iedereen een eigen inhoud geeft
- Zorg en ondersteuning behoren niet langer tot de professionele hulp- en dienstverlening, waarbij de tendens om inclusiever te werken, o.m. door de oprichting van kleine entiteiten extramuros, door mobiele teams, outreaching, onvoldoende is
- De opvang en de begeleiding, en uiteindelijk de integratie, is in de eerste plaats een taak van de samenleving zelf
- Vanuit dat gedachtengoed worden de huidige veranderingen in het voorzieningenbeleid, in de financiering ervan en in de bestuurlijke verantwoordelijkheid ingezet

Het 'maatschappelijke' van de maatschappij

- Er zijn redenen om op zijn minst te twifelen aan de verdraagzaamheid, de ruimhartigheid, de zorgzaamheid van de samenleving als geheel
- In een tijdsgewricht, gekenmerkt door individualisme, is het geloof in de veranderbaarheid, in de solidarisering van de samenleving opvallend
- Tolerantie wordt vaak geïnstalleerd door professionals bij de zorg te betrekken

Regisseur van het eigen leven

- Op zich is de eigen regiegedachte ideaal, maar in de realiteit kunnen heel veel mensen dit niet aan (Herman De Deyn – Dirk De Wachter – Paul Verhaeghe): “Zelfs mensen die succesvol zijn, hebben het vaak heel moeilijk en zijn ongelukkiger dan we denken”
- De samenleving is zo veeleisend geworden dat heel veel mensen de druk niet meer aankunnen (burn-out – depressies – zelfmoordcijfers – medicatiegebruik)
- Dit laatste gaat in tegen de stelling van Theodore Dalrymple dat mensen aan de onderkant te veel gepamperd worden en onvoldoende onder druk gezet worden om iets van hun leven te maken

De zelfkant van zelforganisatie

1/5

- Vlaanderen kiest resoluut voor de eigen regie, voor de ultieme zelfbeschikking, in navolging van de Nederlandse participatiestaat en het Britse Big Society
- Bij zelforganisatie slaan mensen de handen in elkaar om samen maatschappelijke problemen op te lossen; de succesverhalen komen in de media, maar de idealisering van de burgerkracht klopt gewoon niet met de feiten

Vermaatschappelijking als antwoord op schaarste

2/5

Mensen in de huidige netwerk- en informatiesamenleving zijn mondiger en zelfstandiger dan vroeger + de noodzaak om het tekort van de overheid terug te dringen = de klassieke verzorgingsstaat verandert in een participatiesamenleving

- De inzet van de overheid is niet langer leidend, maar de initiatieven moeten vanuit de samenleving komen
- De burgers moeten meer zelf doen, zelf op zoek gaan naar zorg, zelf lokale diensten open houden (cfr. Bibliothekenbeleid Sven Gatz)

Vermaatschappelijking als antwoord op schaarste

3/5

- Het sociaal-darwinistische Angelsaksische model, gericht op het individu (ego en egoïsme) wint het van het Rijnlandmodel (sociaal wezen)
 - The survival of the fittest

Vermaatschappelijking als antwoord op schaarste

4/5

- Het effect van 30 jaar neoliberale dominantie, met het individu als ultiem opperwezen, is enorm
- Spanningsveld tussen de politici die de overheid zien als een onpersoonlijk ding dat de vrijheid beperkt en de meeste burgers die belastingen betalen voor sociale bescherming
- Er is de paradox dat de overheid haar macht aanwendt om de burgers er toe te bewegen om dingen te doen die zijzelf slecht doet

Van een kloof tussen de politiek en de overheid gesproken!

De zelfkant van de zelforganisatie

5/5

- Een verplaatsing van overheidssteun van achtergestelde groepen naar ondernemende burgers, leidt tot meer ongelijkheid
- Het zelforganiserend vermogen is ongelijk verdeeld
- De organisatie van het eigen regiemodel, in eender welke sector, leidt tot een nieuwe toevloed van regels
 - Zorgzwaartemetingen – prioriteitsbepalingen – bijstandsorganisaties - ...

Er is een fundamenteel probleem met regels (Herman De Deyn)

- Overregulering is een kenmerk en een gevolg van een neoliberaal systeem, dat op een bepaalde manier de dingen – onderwijs – arbeid – zorg – wil 'produceren'. Wat verdwijnt, is een natuurlijk en spontaan vertrouwen in de beroepskracht, nu omgeschakeld tot professional
- Persoonsvertrouwen is vervangen door systeemvertrouwen. De 'autoriteit' (autenticiteit) van de beroepskracht is vervangen door dikke dossiers omdat wantrouwen het fundament is (Paul Verhaege)

De vermarkting van de zorg (Tuur Vanempten) 1/3

- De vermarkting van de zorg lijkt onafwendbaar. Er is geen 'alternatief'
- Om deze stelling kracht bij te zetten, vindt de marktterminologie in de zorgsector ingang
- Wie gebruik maakt van deze terminologie (klanten – core business – input en outputindicatoren – efficiëntiewinsten - ...), zal automatisch ook de marktlogica overnemen (Paul Verhaeghe)

De vermarkting van de zorg (Tuur Vanempten) 2/3

- Het is eigenaardig dat er over vraaggestuurd in plaats van over behoeftengestuurd gesproken wordt
- Vraaggestuurd is een typische term uit de markteconomie
- De vraag is een monetaire vertaling van de behoefte
- Als er geen financiële middelen gekoppeld worden aan een behoefte, dan is er geen vraag
- De markt speelt enkel in op een vraag, als er middelen gekoppeld worden aan een behoefte

Spanning tussen inclusie en de markt 3/3

- Het pleidooi om de zorg zoveel mogelijk inclusief te organiseren, staat haaks op het marktdenken
- Binnen de markt komt er een concentratie in handen van de grootste ('Franse Mediagroep koopt 47 Belgische rusthuizen DS 30/7/2013). De markt kiest voor de goede klanten en dringt de andere klanten terug naar de ongefinancierde overheid

Houd het marktdenken uit de sociale sector! Het hoort daar niet thuis!
Het gevaar op uitsluiting wordt groter als de overheid zich terugtrekt

Het statuut van de sociale werkers

- De markt kan er voor kiezen om de kosten te drukken door lager geschoold of niet geschoold personeel in te zetten, ofwel om de beste krachten weg te kopen voor klanten die over de nodige middelen beschikken (cfr. vertrek van heel wat specialisten naar privéklinieken – Luc Van Gorp)
- Als de overheid pleit voor een participatiesamenleving, vanuit een besparingslogica, dan worden de kosten zowel afgewend op de burgers en op de sociaal werkers
 - De beroepskrachten verliezen hun opgebouwde statuten en worden aan de markt overgeleverd

Sociaal gemeen Goed, een pleidooi voor een post-neoliberaale bescherming (Francine Mestrum) 1/2

- Zowel de kwetsbare mens, als hun netwerk, maar ook de beroepskrachten dreigen het slachtoffer te worden van de vermaatschappelijking van zorg
- Lokale verbondenheid, bouwen aan een gemeenschapsgevoel zijn na te streven, maar het mag geen surrogaat worden van een maatschappelijk project dat de hele samenleving bijeen houdt en kracht geeft
- Sociale bescherming = een brede, collectief horizontale en anonieme solidariteit tussen mensen

Sociale bescherming is geen sociale bescherming

2/2

- "Als instituten zoals de Wereldbank en de Europese Unie spreken over sociale bescherming en over de modernisering ervan, dan bedoelen zij een neoliberale bescherming, die niet meer is dan een activeringsverhaal en een 'verbeterde' armoedebestrijding"
- Alle maatregelen moeten de toetsing met de brede, sociale bescherming doorstaan
- De sociale werker heeft de plicht om deze toetsing te maken

Sociaal werk is een basisvoorziening (Prof. Dr. Maria Bouverne-De Bie) 1/2

De verwachting is dat mensen in staat zijn om te doen wat maatschappelijk van hen verwacht of opgelegd wordt

- De sociaal werker heeft twee keuzes
 - Meegaan in de verwachting dat mensen zich hieraan moeten aanpassen (uitvoerder van een opgelegd sociaal beleid)
 - Of een meer genuanceerde, activistische positie innemen, vanuit de gedachte dat de samenleving niet altijd zo goed in elkaar zit en moet veranderen.
- Welzijnsorganisaties moeten nadenken over de eigen missie en positionering

Sociale werkers moeten telkens opnieuw de vensters schoonvegen en zoeken naar de beste mogelijkheden (Gerda De Bock)

2/2

- Sociale werkers moeten handelen; niet vervallen in handelingsverlegenheid is een professionele opstelling
- Sociale werkers moeten doordrongen zijn van hun werk en hebben de maatschappelijke opdracht om solidariteit uit te dragen (culturele ongehoorzaamheid)
- De kwaliteit van het sociale werk ligt in het gesprek met de cliënt en in wat dit in beweging zet. Dat staat haaks op opgelegde uitkomsten en resultaten

Een pleidooi voor bemoeizorg (E. Van Tilt)

- De cliënt stelt een hulpvraag aan de sociaal werker. Er is sprake van een gelijkwaardige relatie, maar niet van gelijkheid
- De hulpverlener positioneert zich schuin achter de cliënt en houdt mee zicht op de opstakels die voor de cliënt liggen
- Soms neemt de sociaal werker het voortouw om grote schade en crises te vermijden
- De hulpvrager krijgt de garantie dat de sociaal werker goed opgeleid is. Daarnaast heeft de informele zorg, al dan niet professioneel ondersteund, zijn waarde

De verschuiving van zorg naar service 1/3

- Door de persoonsvolgende financiering (eigen regie) verschuift zorg naar service
- Zorg initieert wederkerigheid en bijgevolg ook zorgzaamheid
- Bij service wordt de wederkerigheid vakkundig weggewerkt. De service kan perfect zijn, maar de personen engageren zich niet naar elkaar
- Service is anoniem en werkt met contracten

HET IS DE BELEEFDE KEURIGHEID VAN HET BROODROOSTERMODEL (Harry Kunneman)

Het broodroostermodel of de eliminatie van de roeping

2/3

- Wanneer de beroepspraktijk gereduceerd wordt tot het aan- en uitzetten van broodroosters en de eigen persoon primair als instrument wordt ingezet, kunnen er geen zinvolle verbindingen tot stand komen
- De eigen regie-idee kan leiden tot de ontzieling van de welzijnssector, waarbij hulpverleners herleid worden tot instrumenten. De intrinsieke motivatie van de hulpverlener komt onder druk en burn-out ligt op de loer

Het recht op afhankelijkheid

3/3

- Door de extreme nadruk op het individu (het ego), met de nadruk op vrijheid, zelfbeschikking, privacy en autonomie wordt het algemeen belang en de uitbouw van een zorgzame samenleving compleet uit het oog verloren
- We zijn maar mens in verbondenheid met anderen. De dimensie van de onderlinge verbondenheid dreigt onderuit gehaald te worden door het 'eigen ik' eerst

Aanbeveling voor het Verdrag van de Rechten van de Mens
HET RECHT OP AFHANKELIJKHEID (E. Vantilt)

Een uitsmijter: 125 jaar Rerum Novarum (Dries Deweer KUL)

1/2

- Uitgangspunt encycliek Rerum Novarum: Sociale ethiek is geen kwestie van liefde alleen
- Sociale ethiek is ook een kwestie van structurele rechtvaardigheid in verhouding tussen mens en kapitaal
- Deze uitgangspunten legden de basis van de welvaartstaat die zich ontwikkelde door sociaal overleg en sociale zekerheid

125 jaar later

2/2

- De sociale ethiek is geen kwestie van rechtvaardigheid alleen
- De verbindende factor om mee te voelen met mensen die het slechte lot trekken, neemt af ('voor wat, hoort wat')
- De institutionalisering van de sociale zekerheid blijkt zelfs een stoorzender in dit verhaal. De logge structuur van regels en balansen, van een anonieme bureaucratie, maakt dat echte empathie verloren gaat

Na 125 jaar strijd om rechtvaardigheid is er misschien terug wat meer liefde nodig

Jordy, we hadden jou godverdomme moeten omarmen en als velcro aan je moeten kleven (Hans Bodyn)

Jordy, 19 jaar, stierf van ontbering in zijn tentje aan de Blaarmeersen

Ik dank jullie voor jullie volgehouden aandacht

Mario Vanhaeren

mario.vanhaeren@oostrem.be

www.oostrem.be

www.facebook.com/oostrem